

O SPRÁVNE CHEMICKO-TECHNOLOGICKÉ NÁZVOSLOVIE

Ustavujúca schôdzka Komisie pre ustálenie slovenského chemicko-technologického názvoslovia bola 21. januára 1948 v Bratislave. Zúčastnili sa na nej za SChS Prof. Dr. J. Gašperík a Dr. Ing. M. Gregor, za Oddor chemicko-technologického inžinierstva SVŠT Prof. Dr. Ing. F. Valentin a Prof. Dr. R. Lukáč, za Jazykovedný odbor SAVU Dr. J. Horecký a za redakciu Chem. zvestí Prof. Dr. T. Krempaský a M. Zikmund.

Po referáte svolávateľa, Prof. Dr. Krempaského, vyvolili menovaného za predsedu Komisie a všetci prítomní sa stali jej členmi. Prijala sa aj zásada, aby do Komisie boli podľa potreby prizvaní príslušní odborníci. Ďalej sa rokovalo o organizácii práce pri revízii a tvorení chemicko-technologickej terminológie a prijal sa návrh Dr. Horeckého o všeobecných smerniciach na tvorenie názvoslovia. Rozhodlo sa, že výsledky prác Komisie budú uverejňované v Chemických zvestiach v rubrike s názvom „O správne chemicko-technologické názvoslovie“.

Komisia bude mať pravidelné pracovné schôdzky vždy v prvý pondelok v každom kalendárnom mesiaci o 16. hod. na Ústave anorganického chémie v Bratislave, Churchillovo nám. 14.

Na druhej pracovnej schôdzke, ktorá bola 2. februára 1948, navrhla komisia slovenské názvy všetkých doteraz známych chemických prvkov.

Medzinárodné názvy chemických prvkov sú napospol slová umelé; vznikli obyčajne až po objavení toho-ktorého prvku, ktorý bolo treba pomenovať. Najčastejšie sú odvodené z gréckeho alebo latinského základu, vyjadrujúceho niektorú charakteristickú vlastnosť prvku alebo jeho slúčenín; inokedy sú pomenované podľa krajín a miest, podľa význačných chemikov a pod. Aj v takýchto prípadoch sú však obyčajne zakončené latinskou koncovkou *-um* alebo *-ium*.

Názvy už dávnejšie známych alebo technicky dôležitých prvkov sa prispôbujú slovníku národného jazyka, a to dvojakým smerom. Pre viaceré dávnejšie známe prvky jestvujú aj domáce názvy, odlišné od názvov medzinárodných: *draslík, dusík, hliník, horčík, kremík, kyslík, meď, olovo, ortuť, síra, striebro, uhlík, vápnik, vodik, zlato, železo*.

Pre menej obvyklé prvky už takýchto osobitne slovenských pomenovaní niet, ale ich pravopis sa prispôbuje pravopisu domácejmu v tom smysle, že ich píšeme podľa skutočnej výslovnosti. To znamená, že vyznačujeme dĺžky, vynechávame koncovku *-um* a miesto grécko-latinského *th* píšeme dôsledne *t*.

Koncovku *-ium* ponechávame predovšetkým tam, kde by jej odstránením vznikla nepripustná spoluhlásková skupina (*hafnium* — hafn, *kadmium* — kadm.) Podobne nepokladáme za vhodné vynechať koncovku *-ium* vtedy, keď sa takouto úpravou poruší lubozvučnosť vzniknutého novotvaru (*hélium, cérium, cézium, európium, gadolínium, germánium, technécium, báryum*), alebo ak ide o významový odtienok (*berýlium* — beryl).

Pre úplnosť pripojujeme tabuľku s navrhovanými názvami jednotlivých prvkov.

at. č.	názov prvku	symbol	at. č.	názov prvku	symbol
89	<i>aktínium</i>	Ac	10	<i>neón</i>	Ne
95	<i>amerícium</i>	Am	93	<i>neptúnium</i>	Np
51	<i>antimón</i>	Sb	28	<i>nikel</i>	Ni
18	<i>argón</i>	A	41	<i>niób</i>	Nb
33	<i>arzén</i>	As	82	<i>olovo</i>	Pb
85	<i>astát</i>	At	80	<i>ortuť</i>	Hg
56	<i>báryum</i>	Ba	76	<i>osmium</i>	Os
4	<i>berýlium</i>	Be	46	<i>paládium</i>	Pd
83	<i>bizmút</i>	Bi	78	<i>platina</i>	Pt
5	<i>bór</i>	B	94	<i>plutónium</i>	Pu
35	<i>bróm</i>	Br	84	<i>polónium</i>	Po
58	<i>cérium</i>	Ce	59	<i>prazeodým</i>	Pr
55	<i>cézium</i>	Cs	91	<i>protaktínium</i>	Pa
50	<i>cín</i>	Sn	88	<i>rádium</i>	Ra
96	<i>curium</i>	Cm	86	<i>radón</i>	Rn
19	<i>draslík</i>	K	75	<i>rénium</i>	Re
7	<i>dusík</i>	N	45	<i>ródium</i>	Rh
66	<i>dyspróziu</i>	Dy	37	<i>rubídium</i>	Rb
68	<i>erbium</i>	Er	44	<i>ruténium</i>	Ru
63	<i>európiu</i>	Eu	62	<i>samárium</i>	Sm
9	<i>fluór</i>	F	34	<i>selén</i>	Se
15	<i>fosfor</i>	P	16	<i>síra</i>	S
87	<i>francium</i>	Fa	21	<i>skandium</i>	Sc
64	<i>gadolinium</i>	Gd	11	<i>sodík</i>	Na
31	<i>gáliu</i>	Ga	47	<i>striebro</i>	Ag
32	<i>germánium</i>	Ge	38	<i>stroncium</i>	Sr
72	<i>hafnium</i>	Hf	81	<i>táliu</i>	Tl
2	<i>héliu</i>	He	73	<i>tantal</i>	Ta
67	<i>holmium</i>	Ho	43	<i>technécium</i>	Tc
13	<i>hliník</i>	Al	52	<i>telúr</i>	Te
12	<i>horčík</i>	Mg	65	<i>terbium</i>	Tb
17	<i>chlór</i>	Cl	22	<i>titán</i>	Ti
24	<i>chróm</i>	Cr	90	<i>tórium</i>	Th
49	<i>indiu</i>	In	69	<i>túliu</i>	Tm
77	<i>irídium</i>	Ir	6	<i>uhlík</i>	C
53	<i>jód</i>	I	92	<i>urán</i>	U
48	<i>kadmium</i>	Cd	23	<i>vanád</i>	V
27	<i>kobalt</i>	Co	20	<i>vápník</i>	Ca
14	<i>kremík</i>	Si	1	<i>vodík</i>	H
36	<i>kryptón</i>	Kr	74	<i>volfrám</i>	W
8	<i>kyslík</i>	O	54	<i>xenón</i>	Xe
57	<i>lantán</i>	La	70	<i>ytterbium</i>	Yb
3	<i>lítium</i>	Li	39	<i>ytrium</i>	Y
71	<i>lutécium</i>	Lu	30	<i>zinok</i>	Zn
25	<i>mangán</i>	Mn	40	<i>zirkón</i>	Zr
29	<i>meď</i>	Cu	79	<i>zlato</i>	Au
42	<i>molybdén</i>	Mo	26	<i>železo</i>	Fe
60	<i>neodým</i>	Nd	61	—	—

Proti terajším Pravidlám slovenského pravopisu navrhujeme zaviesť označovanie dĺžky v prvkoch *europium* a *fluór*. Ďalej navrhujeme písať *bizmút* s počiatočným *b*, na rozdiel od doterajšieho *vizmút*, aby bola zrejmejšia spojitosť medzi názvom latinským (medzinárodným) a jeho značkou: bismuthum Bi. Táto spojitosť medzi názvom a značkou je aj jedným z dôvodov, prečo navrhujeme *zinok* miesto doterajšieho *cink* (Zn zincum). Ďalším dôvodom je lepšia možnosť tvoriť príslušné adjektíva od *zinok* než od *cink* (zinočnatý — cinknatý, *zinočnatan* — cinknatan). Názov *cink* sa tiež často zamieňa s cínom (pocínovať — pocinkovať).

Medzinárodný názov prvku prispôbiť slovenskému pravopisu neodporúčame iba v jedinom prípade. Ide o prvok *curium*, ktorého fonetický prepis *kýrium* opticky nijako nepripomína ani názov prvku, ani jeho chemickú značku Cm.

Žiadame našich čitateľov, aby sa o navrhovaných názvoch a zásadách na ich tvorenie vyjadrili. Upozorníte nás aj na nesprávne, málo výstižné a neslovenské termíny zo svojho odboru. Stručne a vecne štylizované pripomienky a návrhy na nové termíny uverejníme na prediskutovanie.

*Komisia pre ustálenie slovenského
chemicko-technologického názvoslovía.*

NOVÉ KNIHY A ČASOPISY

CHIMIA, odborný časopis venovaný praktickej chémii, ktorý vydáva SCHWEIZERISCHER CHEMIKER-VERBAND (ASSOCIATION PROFESSIONNELLE SUISSE DES CHIMISTES, ASSOCIAZIONE PROFESSIONALE SVIZZERA DEI CHIMICI). Vychádza každý mesiac, predplatné pre cudzinu Fr. 21.60 (Kčs 294.—). Formát A-4.

Po zaniknutí časopisu *Schweizer Chemiker-Zeitung* v decembri 1946 započal *S. Ch. V.* vydávať nový odborný časopis **CHIMIA** (latinský preklad slova *chémia*, ktorého cieľom je poskytnúť chemikom v praktickom povolaní ďalšie vzdelanie a umožniť im orientáciu v nových výskumoch teoretickej i aplikovanej chémie. Veľká pozornosť venuje sa aj otázkam hospodárskym, patentovým a stavovským.

Tieto úlohy má časopis **CHIMIA** veľmi uľahčené, lebo už do 1. ročníka (1947) prispeli svojimi prácami veľmi mnohí význační bádatelia a odborníci, ktorí svojou činnosťou preslávili meno švajčiarskej vedy a švajčiarskeho priemyslu ďaleko za hranice. Ich príspevky nepodávajú iba zhodnotenie a výstižný súhrn poznatkov z jednotlivých špeciálnych vedných odborov, ale prinášajú i nové pohľady a podnety k ďalším výskumom a k ďalšej práci.